

נורית כרמי

המכללה האקדמית תל-חי

ציטוט מומלץ

כרמי נ. 2017. תפיסת הקשר בין העלייה בצפיפות האוכלוסייה ובגודלה לבין בעיות איכות הסביבה בישראל: אקולוגיה וסביבה 8(3): 3-4.

ישראל נעשתה אחת המדינות הצפופות בעולם. ב- 2050 צפויה אוכלוסיית ישראל להגיע ל- 17 מיליון

תפיסת הקשר בין העלייה בצפיפות האוכלוסייה ובגודלה לבין בעיות איכות הסביבה בישראל

[בקצרה](#)

גיליון סתיו 2017 / כרך 8(3)

24 ביולי, 2017

העלייה בגודל האוכלוסייה ובצפיפותה היא ללא עוררין אחד הגורמים המרכזיים להתדרדרות איכות הסביבה. כשסוקרים את הבעיות הסביבתיות, ולא משנה אם מדובר בזיהום אוויר, מים או קרקע, בפגיעה בשטחים פתוחים לצורכי בנייה או במגוון ביולוגי – קשה לחשוב על בעיה אחת שאינה קשורה לעלייה בגודל האוכלוסייה ובצפיפותה באופן ישיר או עקיף.

לדעת הקהל יש חשיבות רבה בקביעת סדר העדיפויות לטיפול בבעיות בכלל ובעיות סביבתיות בפרט. למרבה הצער, בעיות סביבתיות הן מורכבות, ואפילו בקרב מומחים אין תמיד הסכמה על הגורמים להן ועל השלכותיהן, קל וחומר – בקרב הקהל הרחב. מחקרים שבדקו כיצד הקהל הרחב תופס בעיות סביבתיות, מצביעים על הטיות ועל תפיסות שגויות, המתבטאות בעמדות ובפעולות שאינן בהכרח יעילות מבחינה סביבתית, ובהקצאה לא מיטבית של כספים ומשאבים. לכן, חשוב ומתבקש ללמוד איך "האדם הפשוט" מתייחס לבעיות הסביבתיות המרכזיות של ישראל וכיצד הוא קובע את סדר העדיפויות לטיפול בהן, על ההטיות והתפיסות השגויות שעלולות להיות כרוכות בכך. המחקר שבוצע במכללה האקדמית תל-חי התמקד בתפיסה של בעיות איכות הסביבה בישראל, במטרה לענות על השאלה: האם ובאיזו מידה נתפסת העלייה בגודל האוכלוסייה ובצפיפותה כקשורה ליתר הבעיות הסביבתיות?

הבעיות המרכזיות של איכות הסביבה בישראל פורטו באופן רשמי בדו"ח שפרסם המשרד להגנת הסביבה, שכתבו אנשי מקצוע בכירים מתחום הסביבה ^[1]. גודל האוכלוסייה אינו מופיע בדו"ח כבעיה סביבתית בפני עצמה, אלא כגורם המשפיע על כל הבעיות האחרות. בעת עריכת המחקר הוספנו אל רשימת הבעיות שבדו"ח את העלייה בגודל האוכלוסייה ובצפיפותה. רשימת הבעיות הסביבתיות הזו הוצגה בפני מאה אנשים חסרי רקע או השכלה סביבתית, שהתבקשו להעריך את חומרתן לפי קריטריונים שונים ולדרגן בסדר עדיפויות. השתמשנו בכלי מתחום הפסיכולוגיה (מפה קוגניטיבית) שמאפשר לזהות עד כמה בעיות סביבתיות שונות נתפסות כקשורות אחת לשנייה, תוך שימת דגש על עלייה בגודל האוכלוסייה ובצפיפותה. נוסף על כך, התבקשו הנשאלים לציין בעיה סביבתית אחת שהיו מוכנים להשקיע מכספם כדי למנוע אותה. מטרת שאלה זו הייתה לזהות אילו תכונות צריכות להיות לבעיה כדי שתעורר את דאגת הציבור ואת מוכנותו להשקיע במניעתה.

מצאנו כי העלייה בגודל האוכלוסייה ובצפיפותה בישראל לא נתפסת כבעיה חמורה, לא באופן מוחלט ולא באופן יחסי ליתר

הבעיות הסביבתיות. מתוך 13 הבעיות הסביבתיות שהוצגו, היא תפסה את המקום האחרון. השפעתה של העלייה בגודל האוכלוסייה ובצפיפותה על האדם ועל הסביבה נתפסה כבעלת הוודאות הנמוכה ביותר, וככזו שתתממש, אם בכלל, רק בעתיד המרוחק. בעיה זו גם עוררה את העוצמה הנמוכה ביותר של רגש ביחס ליתר הבעיות הסביבתיות.

ש המתייחסים לדמוגרפיה כאל אֶם כל הבעיות הסביבתיות, אך בדרך כלל היא "הפיל שבחדר" שמתעלמים ממנו במה היו הנשאלים מוכנים להשקיע מכספם? ניתוח המפה הקוגניטיבית הראה כי המרחק התפיסתי הכולל בין הבעיה שזכתה ל"פופולריות" הרבה ביותר לבין העלייה בצפיפות האוכלוסייה היה הגדול ביותר. במילים אחרות, כבעיה סביבתית, לעלייה בגודל האוכלוסייה ובצפיפותה אין אף אחת מהתכונות (הנתפסות) שמעוררות את הרצון לטפל בהן או להשקיע במניעתן.

ממצא מעניין אחר היה שהגורם בעל ההשפעה המובהקת והחזקה ביותר על תפיסת החומרה ועל המוכנות להשקיע בטיפול בבעיה הוא הרגש השלילי (פחד, חרדה, כעס, עצב וכדומה) שהבעיה מעוררת. עוצמת הרגש לבדה ניבאה למעלה מ-50% מהשונות של המוכנות לשלם כדי לטפל בהן. גורם מובהק נוסף היה רמת הוודאות הנתפסת, ויחד הן ניבאו למעלה מ-75% מתפיסת החומרה. מעניין לציין כי אף על פי שבעיות זיהום האוויר מתעשייה וזיהום המים קיבלו את המקום הראשון בהערכת החומרה, הבעיה שמרבית הנשאלים ציינו כבעיה שבמניעתה היו מוכנים להשקיע מכספם הייתה בעיית השלכת הפסולת והצטברות אשפה.

אחת המסקנות של המחקר הזה היא שיש חשיבות לכך שהקשר בין איכות הסביבה לעלייה בגודל האוכלוסייה ובצפיפותה יקבל באופן עקבי בולטות גדולה יותר מצד התקשורת והחינוך הסביבתי, ושהקשר הזה יוצג בצורה חד-משמעית. ובכלל, אם רוצים לעורר את דאגת הציבור לבעיה סביבתית כלשהי, רצוי למקד את התקשורת בהיבטים שעשויים לעורר את רגשות הציבור, ובפרט רגשות שליליים.

מסקנה נוספת היא שגם בדרגים של אנשי המקצוע הבכירים ומקבלי ההחלטות בעיה זו צריכה לקבל בולטות גדולה יותר, ולזכות להתייחסות כסוגיה בפני עצמה ולא רק כגורם המשפיע על כל הבעיות הסביבתיות האחרות.

המחקר הוצג בוועידה השנתית למדע ולסביבה במרכז הבינתחומי הרצליה ב-10-11.7.2017.

1. המשרד להגנת הסביבה. 2010. איכות הסביבה בישראל: מדדים, נתונים ומגמות. עורכים: בראור י ומצנר א. ירושלים.